

граѓански ПРАКТИКИ

ПРИДОБИВКИ ОД
ПРЕКУГРАНИЧНИТЕ ПАРТНЕРСТВА

МОЖЕ ЛИ ДА СЕ НАМАЛУВА
СИРОМАШТИЈАТА?

Македонски
центар за
меѓународна
соработка

Број 8

Граѓански практики

Придобивки од прекуграничните
партнерства

Може ли да се намали
сиромаштијата?

Број 8

Библиотека: Граѓанско општество
Граѓански практики

Издавач:
Македонски центар за меѓународна соработка

Извршен директор:
Сашо Клековски

Одговорен уредник:
Гонце Јаковлеска

Лектор:
Даниел Медароски

Дизајн и подготовка:
Кома лаб. – Скопје

Печатница:
Графохартија – Скопје

Тираж: 500

Адреса на издавачот:
Македонски центар за меѓународна соработка
ул. „Никола Парапунов“ бб, п. фах 55
1060 Скопје, Република Македонија

e-mail: mcms@mcms.org.mk
www.graganskisvet.org.mk

СОДРЖИНА

- 7 Предговор
- 9 Придобивките од прекуграничните партнерства
Марија Стамболиева
- 17 „Соработка или ривалство помеѓу македонските граѓански организации“
Румена Гердовска
- 25 Може ли да се намали сиромаштијата?
Филип Андреевски
- 37 Што преземаат граѓанските организации за намалувањето на сиромаштијата
Иван Петрушевски
- 46 Белешки за авторите

Предговор

Почитувани читатели,

Ова е новиот број на Граѓански практики, овој пат посветен на две теми: „Партнерства“ и „Сиромаштија“. Публикацијата ви нуди анализи на четворица автори на споменатите теми.

Кога се зборува за граѓанскиот сектор во Македонија, често можат да се слушнат констатации дека организациите меѓусебно не соработуваат. Сепак, поновата историја на граѓанско организирање нуди безброј примери на успешни партнерства. Можеби мал дел од нив се стратешките, долгорочни партнерства, а поголем дел се однесуваат на партнерство во спроведување еден проект или програма, но сепак организациите создаваат партнерства. Еден од клучните моменти во нивното создавање е меѓусебната доверба. Во овој број, една од анализите се однесува на прекуграничните партнерства и ги отвора прашањата на придобивките, но и на евентуалните ризици при создавањето такви партнерства

Вториот дел од ова издание се однесува на сиромаштијата, голем општествен проблем во чие намалување, според Проценката на граѓанското општество во Македонија (2004-2005) на ЦИВИКУС - Индексот на граѓанското општество во Македонија, граѓанските организации не се впуштаат. Двете анализи на оваа тема ги разгледуваат теоретските аспекти на сиромаштијата, но даваат и насоки за нејзино ублажување, притоа посебно задржувајќи се на улогата на граѓанското општество и неговите можности и потенцијали во намалувањето на сиромаштијата. Интересни се споредбите направени со земјите од регионот на ова конкретно прашање.

Се надеваме дека и овој пат “Граѓански практики” ќе покренат дискусии за прашањата што се анализираат, затоа што токму тоа е нашата намера, да ги поттикнеме размислувањата и дебатирањата за прашањата за коишто сметаме дека се важни не само за граѓанскиот сектор, туку и за државата воопшто.

Гонце Јаковлеска
Соработник за односи со јавноста

Марија Стамболиева

Придобивки од прекуграничните партнерства

„Луѓето кои имаат јака емоционална и социјална поддршка живеат подолго од луѓето кои поентираат помалку во нивниот социјален индекс на вмрежување“

д-р Лиза Беркман, епидемиолог, Универзитет Јеил

Уште во антички времиња, Аристотел ќе го прогласи човекот за зоон политикон, или социјално битие. Луѓето не можат да живеат сами. Емоционалната потреба за други луѓе е длабоко поврзана со егзистенцијални прашања. Моќта на луѓето да се здружат во името на остварување заедничка цел, која во спротивно не би можела да се оствари по пат на индивидуални напори, е инструмент за развој на еден ентитет или на заедницата. И самиот термин „граѓанско здружение“ буквално е резултат од здружување на луѓето со слични интереси и заради постигнување одредени ефекти во заедницата. Соработката се наметнува како алтернатива на натпреварот и сè повеќе се применува како научена лекција по бројните војни и конфликти, кои човештвото ги има преживеано досега и сè уште ги преживува. На европскиот континент најмаркантен пример за тоа е создавањето на Европската Унија, што првенствено се случи со намера да се спречи какво било уништување на европското тло по Втората светска војна, преку создавање економска меѓузависност на европските држави. На Балканот, по болниот и крвав пат на распаѓање на Социјалистичка Југославија во 90-тите години на минатиот век, тоа се гледа во разните иницијативи за промоција на регионалната соработка, на разни нивоа (политички, економски, граѓански).

Партнерството е еден вид соработка, или поточно заедничко учество на два или повеќе субјекти во некој подвиг, активност, залагање, со

претходно дефинирани обврски и очекувани резултати за секој учесник. Земајќи ги предвид позитивните придобивки од партнерствата, граѓанските организации (ГО), односно невладините организации, на кои се однесува овој текст, склучуваат партнерства. Меѓутоа, дали истите ќе се одлучат да склучат партнерство, во голема мера зависи од тоа дали ќе преовлада процената за остварена корист или опасност од ризик, што се различни кај различните видови партнерства.

Зошто партнерство?

Граѓанските здруженија склучуваат партнерства меѓусебно, со јавните институции, со единиците на локалната самоуправа, со бизнис-секторот, со независни донатори. Она што е заедничко за сите овие партнерства е што секоја од инволвираните страни во придонесувањето кон заеднички утврдените вредности поаѓа од сопствените интереси. Така, на пример, државните институции соработуваат со граѓанските организации за јакнење на сопствениот имиџ, а граѓанските организации соработуваат поради јавните фондови или за јакнење на свеста кај другите сектори (бизнис-секторот, јавноста, генерално) за одреден проблем. Од друга страна, потенцијален ризик што се јавува во партнерствата со јавниот сектор е тоа што постојат бројни административни и бирократски пречки, кои може да го загорзат проектот, краткорочниот интерес на Владата, или евентуалниот политички притисок којшто може да се јави за време на имплементирање на проектот. Единиците на локалната самоуправа соработуваат со граѓанските здруженија, како еден од начините да се доближат до граѓаните, а граѓанските здруженија заради решавање одреден проблем во општината. Потенцијален ризик во овие партнерства е, на пример, ранливоста на граѓанските организации при евентуална промена на политичкото опкружување или проблеми при утврдување на приоритетите при годишното буџетирање. Бизнис-секторот соработува со граѓанските организации заради подобрување на својот имиџ и промоција меѓу потенцијалните потрошувачи, а организациите заради обезбедување одржливост што често пати тешко се остварува кај нефлексибилните владини или донаторски фондови. Потенцијални ризици коишто можат да се јават овде се, на пример, губењето на легитимитетот на организацијата, а за бизнис-секторот залудното трошење ресурси, во случај на неуспех на проектот. Соработката со независни донатори на организацијата ѝ носи постојани извори на приходи и јакнење на имиџот, а на донаторот сигурност за резултат. Ризикот кај овие партнерства може да биде обвинување за

нетранспарентност во работата на донаторот, во случај кога тој соработува само со одредени организации.

Со оглед на фактот дека и граѓанскиот сектор во Македонија е од поново време и се гради во изминатите петнаесеттина години, партнерствата меѓу различни субјекти се нешто што исто така етапно се развива. Поради немање традиција во склучување партнерства, во прво време соработката беше стимулирана од разните фондации и донатори, кои го диктираа алоцирањето средства. Подоцна партнерствата покрај како стимул, се наметнаа и како потреба за здружување во заеднички сили за изнаоѓање средства за реализација на проектите. Радува фактот што во последно време сè повеќе се забележуваат и примери на јакнење на свеста за бенефициите од соработка, пред сè како резултат на зајакнувањето на одредени организации и порастот на мотивацијата за активности со поголем дострел, во кои поделбата на обврските е неопходна олеснителна околност. Меѓутоа, овие примери сè уште се спорадични, и тоа поизразени само кај одредени видови партнерства (пр. меѓу граѓанските организации меѓусебно). Се поставува прашањето: „Колку од овие партнерства се одвиваат на меѓународно ниво“?

Примери на успешна прекугранична соработка

Како што може да се види од погореспомнатото, повеќето од овие партнерства се одвиваат меѓу самите граѓански организации и кога станува збор за меѓународно ниво. Организациите се здружуваат со цел полесно да остварат одредена заедничка цел или полесно да се стекнат со финансиска поддршка од одредени меѓународни фондови. Како и да е, придобивките за заедницата остануваат. Таков е случајот со Југоисточната мрежа на студентски организации, кои организираа серија активности во периодот од 2003 до 2005 година, во интерес за лобирање на владите на земјите од регионот во насока на имплементирање на реформите во високото образование според утврдените принципи на Болоњската декларација и подигнување на свеста за потребите и проблемите на студентите од регионот. Иако веќе дел од една европска мрежа, т.е. дел од Европската студентска организација (ЕСИБ), овие организации ги препознаваат заедничките интереси, условени од заедничката традиција и сличните политичко-економски системи на уредување на односните земји, и се здружуваат во долгорочно партнерство.

Од друга страна, и самите донатори промовираат проекти предложени од страна на повеќе организации, раководени од приоритетите на самата фондација. Оваа пракса особено е позната за институциите на Европската

Унија, па така, на пример, уште од самото постоење на младинската програма на Европската комисија, во рамките на сите 5 акции, се предвидува прекугранична соработка¹ како услов инкорпориран во самата програма, во насока на создавање услови за активно и одговорно учество на младите луѓе во демократските општества и промоција на концептот на европско граѓанство. Многу од одржаните активности, како што се семинарите, тренинзите, младинските размени и волонтерствата, послужуваат како појдовна точка за размена на контакти и поттикнување нови идни партнерства. А, постоењето европски фондови коишто инвестираат во тоа, се дополнителен мотив.

И покрај тоа што повеќето партнерства се јавуваат меѓу граѓански организации со различен национален предзнак, не се непознати и партнерства меѓу граѓански организации од разни земји и странски влади. Таква е, на пример, програмата ФРЕСТА² на Данското министерство за надворешни работи. Тоа е програма којашто егзистира од 1999 година и којашто особено поддржува и промовира прекугранична соработка генерално, а во последните години со фокус на Југоисточна Европа. Оваа програма е започната на тој начин што секретаријатот на ФРЕСТА во 1999 г. покани точно утврдени партнери од Данска со искуство во областа на демократизацијата и развојот да земат учество во програмата за развој на граѓанското општество во Југоисточна Европа. Оттогаш, данските партнери воспоставија контакти со партнери од Југоисточна Европа, првенствено иницирајќи пилот-проекти, за да продолжи таа соработка, благодарение на позитивните искуства, и наредните години со истите тие партнери, кои почнаа да се вмрежуваат во партнерски мрежи на организации во точно утврдени области на дејствување: млади, човекови права, бегалци и медиуми. Додека под областите човекови права и бегалци дејствува по една мрежа партнерски организации, под медиуми две, под областа млади дејствуваат дури осум партнерски мрежи на организации.

Партнерства се јавуваат и меѓу повеќе меѓународни граѓански организации. И покрај тоа што самите меѓународни граѓански организации имаат широко развиени мрежи на членски организации и поголема финансиска стабилност и независност, па се претпоставува дека тие би немале интерес да се здружуваат со други, сепак и овие организации се одлучуваат на партнерство со друга меѓународна организација. Така, на Европскиот младински форум³ не му се непознати ваков вид партнерства меѓу

¹ Во периодот од 2000 до 2002 година се одобрени 190 меѓународни проекти, со учество на 4.800 млади луѓе. Од нив 57% се одржаа на територијата на Балканот.

² Во превод од Дански скратеница за мир и стабилност.

³ Европскиот Младински Форум е меѓународна невладинска организација која ги обединува националните младински совети ширум Европа и меѓународните младински организации, со цел да ги претставува интересите на младите на Европско и меѓународно ниво.

сopствените членки, исто така и меѓу меѓународни граѓански организации. Па, сепак, и самиот Европски младински форум во изготвувањето и спроведувањето на т.н. Балкански младински проект, стапи во партнерство со Кер интернационал (ЦАРЕ Интернационал) од Босна и Херцеговина и од Хрватска. Тоа е проект којшто во изминатите три години се спроведува токму на територијата на Балканот⁴, со цел да го забрза долгорочниот развој на проактивната младинска политика и демократскиот младински граѓански сектор во Југоисточна Европа. Ова партнерство беше мотивирано пред сè од потребата да се постигнат планираните ефекти, што не би било комплетно или барем отежнато во ситуација на отсуство на директни контакти со младински граѓански организации од регионот или постоење на истите само со одредени секторски организации⁵, или застапени само во одредени земји преку нивното членување во одредени организации членки⁶ на Европскиот младински форум.

Особено интересен пример се партнерствата коишто се воспоставуваат меѓу интернационални владини организации. Таков пример е партнерскиот договор склучен меѓу Европската комисија и Советот на Европа во областа на младинската политика, младинското истражување и младинската работа. Првиот партнерски договор беше потпишан во 1998 година, и тоа со цел за организирање обуки за млади лидери и младински активисти, за да се проширува низ годините со други партнерски потфати во областа на креирањето младински политики, истражувачки семинари, промоција на образованието за човековите права, интеркултурен дијалог и промоција на концептот европско граѓанство.

Покрај очигледните позитивни резултати, инволвираните страни неминовно наидуваат на одредени препреки во секојдневното работење, кои мора да се предвидат, или барем идентификуваат при нивното јавување, со цел истите да се премостат и со цел партнерството да може да се нарече успешно, како и да се создадат услови за продолжување на соработката од времено или партнерство ад-хок, до долгорочно, односно трајно партнерство.

⁴ Целна група на проектот се следните земји и ентитети: Албанија, Босна и Херцеговина, Хрватска, Македонија, Србија, Црна Гора и Косово.

⁵ Како што е пример случајот со студентските сојузи, членки на Европската студентска асоцијација (ЕСИБ), членка на Европскиот младински форум или пак студентските организации АЕЖЕЕ, чија истоимена европска чадор-организација е членка на Европскиот младински форум.

⁶ Во спомнатите целни земји на проектот отсуствува национален младински совет, како чадор-организација којашто би ги обединила сите младински организации во земјата, како што е случај со повеќето европски земји, чии младински совети се членки на Европскиот младински форум.

Евентуални ризици при градењето прекугранични партнерства

Постојат најразлични типови проблеми коишто се јавуваат при секое партнерство, а тоа се однесува и на прекуграничните партнерства. Самата дефиниција на поимот партнерство, како што беше погоре спомнато, очекува претходно точно утврдување на обврските на учесниците во партнерството, што може да стане особено проблематично во зависност од тоа дали партнерството е формално или неформално. Повеќето од прекуграничните партнерства се неформални и се формираат врз основа на често пати генерални правила на играта. Во ваква ситуација, посебни партнерски договори се исклучок и обично се склучуваат од страна на партнерските организации со донатор, а не меѓусебно. Оттука, потенцијален ризик, кој може да ја загрози реализацијата на предвидените активности, а уште повеќе партнерскиот однос, е кога една од страните нема да ги исполни своите обврски (предвидени со проектот или утврдени по пат на устен договор). Ова е особено важно кога се предвидуваат обврски со различен интензитет и според тоа нееднаква застапеност на партнерите, или пак, од друга страна, различна големина на партнерите, а рамноправност на обврските, па поради тоа немање капацитет кај некои од нив да го исполнат својот дел од надлежностите и појава на фрустрации поради доминација на другиот. Ваквиот ризик не постои само поради непочитување на обврските од намера или неможност на една од страните да ги исполни обврските, туку заради тоа што во отсуство на точно дефинирани задачи, партнерите може да имаат различни очекувања и сфаќања за истите. Дополнителен проблем е кога се јавува конфликт поради непредвидени начини на решавање спорови, условени од неформалноста на партнерството.

Друга потешкотија којашто изразено се јавува кај прекуграничните партнерства е што истите обично гравитираат околу одредени проектни активности, за кои конкретно биле обезбедени финансиски средства, па така одржливоста на партнерството се доведува во прашање, по завршувањето на финансиската поддршка. Ваквиот проблем потешко им паѓа, пак, на формалните мрежи, заради тоа што додека неформалните мрежи се распаѓаат без поголеми последици, кај формалните тоа не е толку едноставно, особено бидејќи обично се инволвирани дополнителни финансиски средства, но и човечки судбини (правни тошоци, трошоци околу одржувањето канцеларија или централна управа, вработени лица и сл.).

И покрај тоа што формалните партнерства имаат еден вид гаранција како формални договори, повторно и овде може да дојде до непочитување на договорите. Ова е посебно изразено во земји каде постојат правно-политички

и економски кризи, па според тоа и побарувањето и остварувањето на правата од договорот се оневозможени. Ваквите злоупотреби можат да се јават од страна на т.н. „домашни“ организации од овие земји, но и од страна на „странските“ партнери или донатори, кои ги користат правните празнини или нефункционирањето на правниот систем за да остварат некаква корист и со тоа го загрозуваат кредибилитетот на локалната организација. Овие и слични проблеми или ризици коишто се јавуваат кај прекуграничните партнерства, неопходно е да се препознаат за да може да отпочне процесот на нивно надминување.

Заклучоци

Олеснувачка околност притоа е можноста да се анализираат и одговорно да се пресликаат искуствата на успешните примери на партнерства од регионот и од Европа. Меѓутоа, со оглед на фактот што секогаш достапни се информациите за успехот отколку за настанатите недоразбирања и тешкотии, теоријата не е доволна и самите организации мораат да развијат механизми коишто ќе одговараат на нивните потреби. Притоа, добро е доколку партнерствата започнуваат со активности коишто се случуваат во ограничен временски период и особено доколку се од помал опсег, бидејќи во тој случај партнерите имаат можност без поголем ризик да ја испитаат можноста за идна соработка. За довербата потребно е претходно заедничко искуство, како и период на стекнување на истата, за време на кој партнерите ќе имаат можност да се позиционираат, препознавајќи ги потребите на другиот, без притоа да ги изгубат предвид сопствената индивидуалност и идентитетот. Независно од тоа дали партнерите поаѓаат од различни интереси при здружувањето, или пак постојат разлики меѓу нив во однос на големината на организацијата или тежината на надлежностите, сето тоа мора претходно да биде лоцирано и прифатено од страна на сите инволвирани партнери, бидејќи еден од клучните фактори на успехот е коалициите да се градат демократски по принципот „оддолу нагоре“. Во таа насока, од интерес е да се диференцираат „правилата на играта“, не во смисла на неизбежно формализирање на партнерството, туку од интерес на неговата одржливост. Имено, граѓанските здруженија се „жива“ категорија, пред сè поради променливоста на луѓето кои ги сочинуваат. И покрај тоа што едни луѓе си одат, други доаѓаат, мисијата и целите кај една сериозна организација потешко се менуваат, па оттука и сериозниот пристап кон партнерите може само да има позитивен повратен ефект врз самата организација. Впрочем, само таква организација, со зајакнат

кредибилитет пред лицето на домашната и на меѓународната заедница, може да придонесува за вистинско остварување на целите, во чие име и се формираат партнерствата, и да придонесе за подобрување на квалитетот на животот и општата благосостојба.

— Соработка или ривалство помеѓу македонските граѓански организации

Владеењето на демократијата и одлучувањето на граѓаните низ денешните демократски процеси не се остварува само низ институционалните државни облици, туку и низ граѓанските организации. Имено, овие граѓански организации (ГО) или уште наречени и невладини организации (НВО), во текот на изминативе 15 год. се развиваа и созреваа за денес со право да кажеме дека се на видно место на piedestalot во македонското општество. Причините за ваквата тенденција се многубројни, но гледано од практичната сфера на нивното функционирање, доаѓаме до главната, ако не и најважна карактеристика за нивното високо котирање во општествениот систем. Капацитетот и адекватноста да се задоволат општествените потреби на граѓаните на многу пофункционален начин отколку што власта може да го постигне тоа во државата и нејзините институции, знаењето и способноста, стандардите и квалитетот, специјализацијата, етичкиот кодекс, саморегулацијата, се главните елементи што го прават неопходен овој сектор. Кога зборуваме за граѓански организации, акцент ставаме на нивната доброволност во здружувањето заради остварување заеднички потреби и цели во интерес на пошироката јавност или само на одредена група од истата. Како и да е, здружувањето може да биде за реализација на културни, научни, уметнички, спортски, социјални, здравствени и др. потреби. Граѓанските организации го оправдуваат своето постоење од повеќе аспекти. Нивното многу порационално функционирање, транспарентноста во работењето и материјалната надокнада, се основната предност во однос на владините органи и нивната организација. Во очите на граѓаните, ГО претставуваат партнер, соработник, група луѓе на кои можат да им веруваат, наспроти крутата и неажурна државна власт.

Ефикасноста во работењето на овие граѓански организации доаѓа до израз кога станува збор за вистинските и реални потреби на граѓанинот, нивната можност да им излезат во пресрет на сите оние кои ќе се најдат во ситуација на одредена потреба. Токму она што често пати паѓа во очи е способноста на овој сектор да ги детектира и оние групи коишто од различни причини не бараат помош или поддршка, пред сè заради неукоост, неинформираност, а често пати и заради гордост и чувство на срам. Посебно треба да се нагласи дека помошта и поддршката се укажува без разлика дали граѓаните ќе се обратат или не, но се чувствува неопходноста за задоволување на истата. Особено локалните ГО имаат голема пристапност до информациите од граѓаните, до нивните проблеми, како и до рационалноста во решавањето на тие проблеми. Транспарентноста е особено значајна, пред сè затоа што луѓето очекуваат достапност, контрола и увид во начинот на работењето на организациите чии алтруистички побуди се насочени кон нив. Волонтеризмот и материјалната (не)надокнада се детерминанти за формирање на овие граѓански организации. Основниот постулат врз кои почиваат темелите на секоја граѓански организација е непрофитниот карактер на организацијата. Сепак, прашањето за изворите на финансирање, даночниот третман, како и економските активности се доста дискутабилни, а овој труд воопшто нема тенденција за подлабоко разграничување на ова прашање.

Како и да е, функционирањето на ГО само за себе не е доволно, ниту може да се посматра изолирано. Напротив. Овие граѓански организации мора да се третираат како медијатор, посредник помеѓу поединецот и органот на власта. Со тоа се дава и една значајна претпоставка за соработката помеѓу овие два сегменти, т.е. партнерството помеѓу ГО и државата, помеѓу владини органи и агенции од една страна и соработката помеѓу самите ГО од друга .

Најопшто земено, партнерствата меѓу овие сектори може да се сведат на заедничкиот оптег на интерес, дефинирањето определена развојна политика, пристапот до информациите и, се разбира, финансиската поддршка на ГО од страна на државата. Кога зборуваме за искуството во Македонија, еволутивниот период на развојот на ГО и соработката со државните институции, може да се забележи одреден прогрес и напредок. Со развојот на демократското организирање и дејствување на сите парцијални општествени субјекти, наедно се забележува изградувањето еднаков правен статус на граѓанскиот сектор во вкупниот правен поредок. Дефинирањето и класификацијата на многубројните ГО се врши според разни мерила, меѓу кои и целите и задачите, членството, внатрешната структура, учеството во вршењето јавни функции и др.* Полето на интерес, реализацијата и материјализацијата на определена цел, несомнено се основа за мобилизација на силите на владините и на граѓанските организации.

Преидеалистички се заложбите на секоја држава да допре до сите категории луѓе, да ги разреши целокупните проблеми со најадекватно решение и притоа дадените услуги да ги задоволат целните групи. Токму затоа државата треба да биде растоварена од определени функции, по принципот на деинституцијализација, децентрализација и приватизација.

Во Македонија сè позабележителен е трендот на соработка и партнерство помеѓу Владата на Р. Македонија и ГО, од една страна, и помеѓу самите ГО, од друга страна. Со Стратегијата за реформа на јавната администрација (2000 год.) се формира Одделението за соработка со ГО при Секторот за анализа на политиките. Многузначајноста на ова одделение се гледа во дел од неговите клучни цели и активности:

- Утврдување на предлог-стратегија и програмата за соработка со ГО;
- Делумно финансирање проекти од јавен интерес;
- Посредување меѓу ГО и министерства при Владата на РМ и др.

Очекувањата за успешното функционирање на овој сектор ги подгреваат надежите дека конечно она што се провлекува низ хартијата ќе стане реалност, дека постојат доволен број причини и услови за практична реализација на зацртаните цели и активности, како што многупати милуваме да кажеме дека останува да видиме колку зацртаните концепти ќе успеат да навлезат во практиката. Ако се земат предвид одредени параметри коишто укажуваат на досегашната соработка на релација Влада - ГО, ќе ја добиеме реалната слика за партнерството меѓу овие два сектори.

Ретроспективно, гледајќи наназад, во последните десет години државата како да немаше слух за степенот на моќта на ГО, или имаше сосема малку. И денеска може без претерување да се каже дека повеќето граѓански здруженија се сфаќаат несериозно во нивниот придонес за подемократско и алтернативно одлучување.

Во поглед на финансиската помош и поддршка, Владата може да дејствува преку директна поддршка (лимитирање ресурси) и индиректно (преку даночни бенифиции на ГО и сл.). Сепак, досегашното искуство говори дека државата учествува со само 8% во изворите и нивото на финансирање на ГО. Колку за прегледност, може да се истакне дека 74% од средствата граѓанските организации ги добиваат од фондации и грантови (пред сè од странски донатори); 4% се добиваат од поединци и од бизнис-секторот, а само 10% од сопствени средства (Зоран Стојковски: „Стратегији за одржливост на граѓанскиот сектор во Македонија“, НВО САЕМ, Скопје, 2004 г.).

Тенденцијата на владата за создавање поле на соработка во областа на социјалната заштита е типичен пример за адекватно и правилно регулирање на партнерството меѓу државните институции и ГО. Со законот за социјална заштита се предвидува вршење работи од областа на социјалната

заштита од страна на правни и др. лица, притоа главен акцент се става на поврзаноста на Владата, ГО и општините. Со ова се приближуваме до искуствата на Италија каде што токму на овој начин остварувањето определени активности коишто пред себе ги има зацртано државата може да им ги препушти на ГО и притоа тоа да биде најповолна алтернатива за извршување на тие задачи.

По принципот на доделување проекти во определен рок на објавен конкурс се доаѓа до практично решение за реализација на задачите за кои државата треба да пронајде средства, но креирањето определена служба за извршување на истите тие задачи е неисплатливо решение.

Воспоставувањето на ваквиот тип соработка неминовно резултира со повеќекратни дострели: координација на активности, селекција на непотребни државни служби, оспособување специјализирани тимови, овозможување нови видови вработување и превенција од непотребен излив на државни сретства.

Како и да е, времето треба да покаже колку планираните активности би добиле реализирачки димензии. Она што останува да го забележиме е дека успешноста и рамноправноста на граѓанскиот сектор во одлучувањето на одредени прашања коишто се од витално значење и обостран интерес, мора да се имаат предвид. Во најблиска иднина треба да се разработат многубројни документи, концепции и стратегии за одреден степен на партиципација на граѓанскиот сектор во одлучувањето, во мониторингот и во контролата на донесувањето одлуки коишто ги засегаат истите.

Едно друго прашање што се провлекува кога станува збор за ГО и за партнерството за соработка е синцирот меѓу самите ГО. Во која мера или во колкав степен е присутна таа соработка, а уште повеќе колку далеку се македонските граѓански организации од здружување во т.н. „чадор-организации“? Мошне е тешко да се даде исцрпен и едноставен одговор, особено што пазарната економија е неизбежен сегмент во целокупното живеење, кое не го одминува ни граѓанскиот сектор.

Принципот на „невидлива рака“ што ни го навестува А. Смит, дава свој придонес и во конкурентноста меѓу ГО како најдобар модел којшто ќе обезбеди добро функционирање.

Но, за разлика од претприемништвото, каде целокупните активности се насочени кон добивање профит и добивка, во ГО се оди во спротивната насока. Односно, создавањето одреден курс на акција е израз на долгорочната заложба на граѓанските организации за подобрување на благосостојбата на населението. Токму затоа, како одговор на претходнонаведените прашања, се наметнува промовирањето партнерство помеѓу граѓанските организации, пред сè помеѓу оние коишто третираат иста или слична проблематика.

Првите почетоци на соработка помеѓу ГО на тлото на Република Македонија се сретнуваат помеѓу граѓанските организации коишто обезбедуваат делумно различни услуги и добра. Нивното здружување претставуваше дополнување на функционирањето, т.е. постоењето на т.н. категоријален плурализам. Вистинската конкуренција не постоеше затоа што тие им се обраќаа на различни сегменти на популацијата, така што нивното обединување не претставуваше „загрозување“ на функционирањето.

* Политичка енциклопедија, Савремена администрација, Београд, 1975;

Со развојот на демократската свест, со зајакнувањето на позицијата што ја зазедоа истите тие граѓански организации, се разви и т.н. идеолошки плурализам. Сега веќе настанува вистинска натпреварувачка атмосфера кога повеќе ГО им се обраќаат на исти сегменти од популацијата, но со различни предлози, стратегии и проекти.

Денес, со сигурност, потврдно може да кажеме дека постои сериозна тенденција за креирање партнерства помеѓу ГО коишто дејствуваат на исто поле на интереси. Многубројни женски граѓански организации, еколошки друштва, верски и други непрофитни, граѓански, хуманитарни организации и асоцијации се здружуваат и воспоставуваат поле на соработка меѓу себе. Притоа, кога мислиме на партнерства за соработка, тоа не подразбира асимилација на истите тие ГО во некоја нова организација. Напротив! Тука се потенцира уникатноста, специфичноста и посебноста на секоја одделна граѓанска организација, како и идентитетот и угледот што го има стекнато таа во досегашното дејствување. Замислата и целта којашто ја имаат сите ГО пред себе е нивното долготрајно и издржливо постоење, нивното понатамошно дејствување и остварување на предвидените задачи. Не можејќи со точност да се утврди бројноста на сите организации од ваков тип, само би го потенцирале веќе познатиот факт дека нивниот број е поголем отколку што реално може да се замисли. Односно, различен е карактерот на овие организации коишто се веќе внесени во државниот систем, споредени во капаците и ресурси, од оние со огромен број раководство, кадар, членови и волонтери, до такви коишто само егзистираат со тесен круг на луѓе. Сепак, доколку се тргне од агендата дека „заедно може да се постигнат подобри резултати“, тогаш треба да се има предвид дека интересот на граѓанинот е на прво место и тие го заслужуваат максимумот што може да се добие како во квалитет, така и во квантитет.

Делотворноста со поквалитетни резултати неизбежно ги носи и убедливоста и прифаќањето како од самите граѓани, така и од владините институции, што е мотив повеќе за помош и поддршка на ГО.

Размената на искуства, споделувањето на идеите и изработка на заеднички проекти, се развива паралелно со развојот на граѓанскиот концепт. Расположливите објективни показатели говорат дека одредени ГО коишто

веќе го имаат достигнато својот референтен општествен статус пристапуваат кон еден вид здружување и партнерство со организации со иста дејност. Потребата од здружување на ГО произлегува делумно и од стратегијата на бројните фондации и донатори, кои сè почесто преферираат доделување грантови и финансии на партнерска основа. Искуствата од теренот говорат дека важноста на параметарот партнерство со друга ГО е важен аспект во можноста за добивање финансиски средства. Без тенденција за одредена скромност, ова е несомнено важен мотив за здружување на повеќето ГО.

Како и да е, критериумите коишто се наметнуваат за сериозноста, професионалноста и ефикасноста на одредена ГО, секако дека го имаат предвид и партнерството и успешната соработка меѓу самите ГО. Државата во своето прецизирање на демократските рамки мора да понуди и соодветни елементи со кои би се регулирала соработката на Владата со поодделни ГО.

Не би биле докрај искрени ако го потенцираме само партнерството и соработката меѓу овие организации, без да се посвети и значајно место на ривалството и конкуренцијата којашто помалку или повеќе е очигледна помеѓу самите ГО. Не ретко, поединец или група луѓе кои своето поле на интерес не можат да го реализираат во одредена граѓанска организација, иницираат создавање „своја“ нова организација со исти или слични насоки и дејствувања. Тешко е да се поверува дека една таква релација може да создаде успешен и доследен концепт на партнерство. Сепак, недоследности имало и ќе има, но останува фактот што во македонското демократско општество полека, но сигурно, се решава прашањето за соработката и здружувањето на граѓанските организации.

Кога станува збор за искуството на други земји во однос на оваа проблематика, не би оделе многу далеку доколку ја спомнеме Словенија и развиеноста и состојбите по ова прашање. Наспроти скромното достигнување на нашата држава, во Словенија веќе здружувањето и соработката меѓу ГО е издиференцирано и механизмот за имплементација на одредбите одамна го дал својот белег. Само за споредба, би го спомнале Завод-центарот за информирање, соработка и развој на граѓанските организации чија цел е развивање и придонес во граѓанскиот сектор, а наедно тој обединува голем дел од граѓанските организации кои дејствуваат на тој простор.

Организирање сериозен систем којшто гарантирано би ги промовирал интересите на сите организации од граѓанскиот сектор е од исклучително значење за Република Македонија. Огледувајќи се на позитивните надворешни искуства, а темелејќи се на оригиналноста и посебноста во наш контекст, логично е да се наметне потребата од „ВМРЕЖУВАЊЕ“ на граѓанскиот сектор во домашни и во меѓународни рамки.

Резимирајќи, би го истакнале и непроценливото значење коешто би можеле да го имаат македонските граѓански организации врз светските одлуки коишто ќе резултираат со стимулативен систематски приод кон глобалните општествени текови.

Она што само може да се констатира е несомнено големата потреба од заедничко дејствување, партнерство како меѓу ГО и владините институции, така и меѓу самите ГО. Императивното значење на овој концепт ја приближува Република Македонија до отворените можности за евроинтеграција и влез во Алијансата НАТО, што е од голема важност за севкупното македонско општество.

— Може ли да се намали сиромаштијата?

Сиромаштијата во Република Македонија е мошне изразена. Граѓанскиот сектор има релативно ограничени можности да влијае врз општите услови и околности за надминување на овој проблем. Сепак, искуствата од директни акции, а уште повеќе придонесот кон градење граѓанско општество на поширок план, се ветувачки дека ќе се помогне во ублажувањето и во потрајното разрешување на сиромаштијата и последиците од неа.

I. Вовед (или преглед на основните информации за сиромаштијата во Република Македонија)

Во јавноста често се зборува за сиромаштијата во Република Македонија. Се изнесуваат податоци од анализи, истражувања, согледувања. Има мали разлики во нив, но општ и неспорен заклучок е дека сиромаштијата во земјава е драматично присутна, со неа е зафатена една четвртина, а можеби и една третина од населението.

Какви информации кружат и се пласираат во јавноста и во масовните медиуми?

...Според сиромаштијата и невработеноста, Македонија е прва во Европа. Од година на година стапката на сиромаштија се зголемува. Додека во деведесеттите таа во Македонија изнесуваше 2 проценти, во 1997 година, кога се направени првите мерења на степенот на сиромаштијата, достигна 19,1 отсто; во 1998 – 20,7, во 1999 – 21, а според последните објавени податоци за 2001 година, таа изнесува загрижувачки 24,6 проценти.

Секој четврти жител во земјава е сиромашен. На списокот држави од поранешната ЈУ-федерација, Македонија, според просечната плата од 190 евра, е единствено подобра од Србија, каде што платите се пониски. Според стапката на сиромаштија од 24,6 проценти, Македонија се наоѓа на врвот на најсиромашните земји во Европа, што во почетокот на 2001 година, со помош и поддршка на Светската банка, послужи како основа за подготовка на Стратегија на намалување на сиромаштијата, за што беше формиран специјален експертски тим.

Во стратегијата за развој, изготвена уште пред десетина години во МАНУ, приоритетно место им беше дадено на проблемот на невработеноста и на сиромаштијата во земјава, но за жал, до денес, понудените решенија не најдоа примена во практиката...

...Податоците за сиромаштијата и за невработеноста се поразителни. Македонија е длабоко пропадната во сопствената социјална бездна. Невработеноста се доближува до рекордната бројка од 400.000, секој четврти граѓанин во земјава живее под долниот праг на сиромаштијата, странските инвестиции се премали за да апсорбираат дел од слободната работна сила на пазарот, индустриското производство стагнира, а внатрешните долгови се околу 3,7 милијарди долари. Ова се поразителни податоци за крвната слика на економската состојба во која се наоѓа земјава. Дали е допрено дното или уште ќе пропаѓа, никој не знае. Она што се знае е дека не се забележува никаков обратен тренд што овој лош развој на настаните би го придвижил во обратна насока.

Сиромаштијата е состојба во која основните човекови потреби се поголеми од можноста за нивно задоволување. Најпогодени се семејствата на невработените или отпуштените работници, семејствата што ги издржува пензионер со ниски примања и семејствата кои живеат од социјална помош. Кога едно четиричлено семејство од просечна плата, која статистички изнесува 11.000 денари, ќе ги исплати месечните потреби за храна, за трошење остануваат уште 370 денари или 6 евра. Со нив треба да се школуваат децата, да се плати струја, вода, телефон, да се купат чевли и, евентуално, бензин.

Сиромаштијата е секојдневна драма низ која поминуваат многу семејства. Ако одиме според статистиката, тоа се 500 илјади граѓани, но ако одиме според вистинскиот живот, тоа се 500 илјади души понижени и доведени во ситуација да се срамаат од својот социјален статус и од својата беда. Замислете ја несреќата на тој родител кој на своето прваче не може да му купи нови книги. Или пониженоста на тој домаќин што зема пари на заем за да може да прослави семејна веселба. Или повреденото достоинство на пензионерот кој нема ни 100 денари за да го израдува своето внуче. Има луѓе што веќе немаат ни телефони, што немаат топла вода и што штедат и на

исхрана. Сиромаштијата прави луѓето да не се дружат како порано. Нема веќе одење на одмор, нема заедничко излегување на вечера во ресторан со пријателите, нема веќе игранки и кино. Дури поретко се оди и на гости, затоа што гостинот нема пари да купи нешто за да однесе, а домаќините немаат пари да купат нешто за да послужат. Беспарицата не поштедува никого, ни по етничка ни по партиска линија. На сите им е згазено достоинството, а неизвесноста, фрустрациите поради мизерниот живот и срамот од сопствениот неуспех им се заеднички чувства на сите. Болката предизвикана од неможноста да се живее нормално е голема. Уште поболно од сиромаштијата е самиот процес на осиромашување. Тоа е еден константен материјален пад на кој пред 7-8 години ѝ припаѓале на стабилната средна класа, а денес мораат да се научат да преживеат со средства коишто се премали за потребите. Овој болен пад е проследен и со пад на оптимизмот, а не ретко и со нарушено здравје, нарушување на односите во семејството и пад на моралот. Стравотно беше да се слушне дека лани 63 брака во Прилеп биле растурени, главно, поради влошени брачни односи предизвикани од сиромаштија. Какви ли драми биле тоа, си знаат само тие луѓе што ги имале тие несреќи, кои ние го примаме како статистичка анализа. Впрочем, несреќата не може статистички да се измери...

...Освен во Лесото, во Руанда, во Судан и во Сомалија, од глад и немаштија се умира и во Македонија. А многу помасовно се гладува одошто се умира, бидејќи мнозина се од онаа страна на границата на смртта, а од оваа страна на границата на гладот. Гротесно и трагично звучи изјавата на рудар од Каменица дека треба да прима инсулин и тоа половина час пред јадење, но не може да го прима бидејќи нема пари за јадење. Што да прави? Да краде или да убива за храна?

Од кого да краде и кого да убива, кога сите тие таму во Саса и Каменица немаат што да им се краде, па и да ги убиеш. А тие се државни службеници, бидејќи фирмата е под стечај, но е државна фирма: веќе петнаесет години, државата не може да ја продаде или активира; Стечај или нестечај, но тоа е државна фирма. А рударите, некогаш гордост на оваа земја, гладуваат со штрајк. Многу се граѓански послушни.

Никој не ја принуди државата, пратениците, владите, министрите, функционерите и другите бирократи, од сите бои и партиски определби, од 1991 година наваму, да ги прогласуваат општествените и тогаш самоуправни претпријатија за државни, да го апроприраат и прогласуваат нивниот имот за државен. Кој ги натера на тоа, сиот јавен, општествен, имотен и управувачки капацитет да го присвојат? И потоа, партиски, политички, семејно, локално, лично да си го делат, употребуваат, да го купуваат за мали пари, да си ги назначуваат за „менаџери“ синчињата, внуките, деверите и балдезите, а да не зборуваме за снаите, сопругите, кумашините и сваќите;

ниту да не зборуваме за етнички „нашите“. Државата, без да нè праша – нè прејде, бидејќи сите мислевме – државата, а тоа излезе – внуците, сваќите, тестовите, деверите, членовите на партиите итн. на оние од државата. А овие другиве, од Саса и од Каменица и од многу други Каменици – не се токму свесни дека, според законите, нивни газда, сопственик и директор е државата, а не стечајниот управник. Стечајните управници, се разбира не сите, има и убави и благородни примери, но обично, гледаат да ставаат во џебот – што повеќе.

Просветните работници? Макар што не се само тие. Ги има многу други: административци, здравствени работници, полицајци, офицери и војници, да не говориме за пензионери, болни пензионери и пациенти и кој уште не. Просветните работници, со своите бедни 9.000 денари, од кои 7.000 денари треба да одделат за комунални трошоци, а не можат да го сторат тоа. Трошоците ѝ ги должат на државната ЕСМ – за струја, и на државната МРТ за ТВ, и на државниот водовод, канализација, хигиена. Просветарите изјавуваат дека примањата од 9.000 им стигнуваат само за леб и млеко; дека сметките за државните компании за струја, вода, хигиена итн. ги чуваат, односно не ги плаќаат. На тој начин стануваат крадци и криминалци.

Сиромаштвото изгледа се надвило како чума над Македонија. Владата ги крие податоците. Во „Светскиот извештај на ООН за човековиот развој“, во ниту една година досега, од независноста на државата, нашите влади не го искажуваат индексот на сиромаштија. Владата на РМ досега не им дала извештај на Обединетите нации каков е индексот на гладот и сиромаштијата. Не известила за имплементацијата на Планот на ООН (т.н. Милениумски план), според кој секому треба да му се обезбеди долар дневен приход за преживување.

Во меѓувреме, рударите од Каменица изумираат од глад. И пензионерите, 100 отсто осигуреници, исто така, бидејќи никој пред 40-50 години не им беше рекол дека откако ќе се пензионираат, на власт ќе дојдат некои мангупи и ќе речат – вашето осигурување било во социјализмот, а во демократијата тоа нема да важи. Немаме инфлација, демократскиот дефицит го совладуваме, имаме сè повеќе мир и стабилност, не се краде како во сиромашните земји. А сепак, животниот век нè стагнира и дури се смалува. Наталитетот значително ни е смален. Нема врска – етнички или генерациски. Во богатите земји наталитетот се смалува поради луксузирањето. Во средноразвиените се покачува. Потребна им е работна сила. Во сиромашните, како Македонија, се смалува поради бедата. Во најсиромашните – повторно се зголемува зашто не знаат што е ситост. Ние сме некаде на таа граница – помеѓу гладот и ситоста. Но, ние сме специфика: изумираме бидејќи нема веќе кој и со што да ја финансира репродукцијата...

II. Теоретски аспекти на сиромаштијата

Заводот за статистика на РМ дефиницијата за сиромаштија ја презема од програмата на Еуростат. Според неа „за сиромашни се сметаат сите лица, семејства и групи на лица чии ресурси (материјални, културни и социјални) се на такво ниво коешто ги исклучува од минимално прифатливиот начин на живеење во земјата во која живеат“. Покрај терминот сиромаштија, кај нас се употребуваат и беда, минимум егзистенција, социјално слаб, минимален животен стандард и слично.

Постои една тешкотија со која се соочува секоја дефиниција на сиромаштијата, а тоа е дали ќе ја третираме на релативен или на апсолутен начин.

Кога говориме за апсолутна сиромаштија тогаш предвид го имаме минималниот стандард којшто може да се примени за сите општества и сите поединци кои кога ќе се најдат под таа линија ќе се сметаат за сиромашни. Луѓето се во сиромаштија ако немаат средства за да преживеат. Сиромашни се оние чии приходи не се доволни да се задоволат основните потреби или како што се нарекуваат „темелни физички потреби“, како што се прехраната – мерено во фактори преку калориите и белковините, живеалиштето – мерено низ квалитетот на станот, неговата големина, хигиена и слично. Во ова група елементи спаѓаат и степенот на смртноста на доенчињата, квалитетот на здравствените услуги и по нешто друго коешто се смета за неопходно и без коешто не е можен нормален живот. Некои автори поимот на апсолутна сиромаштија го прошируваат и во сферата на „темелните културни потреби“, каде најчесто се наведуваат шансите за образование, сигурноста, користењето слободно време и слично. Определбите на апсолутната сиромаштија се базираат врз сфаќањето за постоење основни потреби коишто се заеднички за сите луѓе, без разлика каде живеат и на кои социјални групи им припаѓаат.

Приврзаниците на концептот на релативната сиромаштија (многу поприфатлива за социолозите) поаѓаат од ставот дека луѓето се многу различни, живеат во општества коишто се разликуваат по степенот на материјалниот развој, но и во однос на разликите во културата и дека е тешко да се дефинираат потребите што би важеле за сите, на пример: потребите од храна, а да не се земе предвид занимањето, кое претпоставува разлики во внесувањето калории во организмот што се неопходни за извршувањето на некоја работа. Минималните потреби што се неопходни за опстанокот на човекот зависат од многу други фактори и се различни во секоја култура и општество. Со поимот релативната сиромаштија сме поблиску до една реална и поцелосна дефиниција на сиромаштијата. Имено, поимот релативна сиромаштија се однесува на стандардите на едно конкретно

општество и во конкретно време. Релативните дефиниции упатуваат на индивидуален и групен кусок на ресурси во споредба со другите членови на општеството, односно нивниот релативен животен стандард.

Слободно можеме да кажеме дека сиромав е оној кој не располага со средствата за задоволување на некои основни потреби; има помалку отколку другите во иста заедница.

Иако постои голем економски напредок во сите делови во светот, сè позачудувачко е сознанието дека приближно една милијарда луѓе од овој свет живеат на „работ на егзистенцијата“. Половина милијарда од жителите на планетава се хронично гладни, исто толку и неписмени. Сè почеста е појавата на искористување евтина работна сила – детската работна сила, во индустријата, на плантажите, по хотелите и рестораните, со вршењето недозволености облици на трговија и слично.

Лажен е впечатокот ако мислиме дека појавата сиромаштија е типична само во неразвиените земји, земјите од Третиот свет (Азија, Африка, Средна и Јужна Америка) или земјите од некогашниот „комунистички комонвелт“ (Југоисточна и Источна Европа). Таа е присутна во целиот свет, односно и во развиените земји.

Да се биде сиромашен во богато општество можеби не е исто што и да се биде сиромашен во сиромашно општество, но некои карактеристики се заеднички за сите сиромашни, без разлика каде живеат и на кој економски и социјален степен се наоѓа конкретното општество.

Д-р Јорде Јакимовски нуди резултати од едно истражување на едно прашање: „Ве молиме посочете кој вид на модалитет (одговор) најмногу одговара на финансиската состојба на Вашето домаќинство?“. Добиени се следниве одговори:

- нема доволно пари да купи храна 23,1%
- има доволно пари да купи храна,
но постојат тешкотии за купување облека и обувки 38,4%
- има доволно пари да купи храна,
облека и обувки, но не може да си дозволи
да си купи скапи работи
(бела техника, мебел и сл.) 31,7%
- може да се купи скапи работи, но не и сè што сака..... 5,8%
- може да се дозволи речиси сè што сака 1,0%

вкупно 100%

Проф. д-р Весна Димитриевска вршела квалитативно истражување на сиромашните. Еве ги резултатите коишто нудат опис на сиромашните семејства (во РМ).

Мислење на домаќинствата кои постојано биле сиромашни

Оваа категорија испитаници го има прифатено начинот на живеење и задоволување на потребите на едно многу ниско ниво. Не чувствувале посебна непријатност кога говореле за себе како за сиромашни. Приоритет кај нив имале потребите од храна, потоа малку огрев и покрив над главата. Нивните изјави не се исполнети со силни емоции на негодување. Тие го имаат ваквиот начин на живеење како нешто неминовно. Хигиената во живеалиштата им е сведена на минимум, живеалиштата им се стари, често пати со испукани сидови, покривите се во лоша состојба (кога врне протекуваат), вратите и прозорците често пати не се затвораат добро. што се однесува до покуќнината, често недостасуваат кревети, маси, столови, фрижидер, електричен шпорет, телевизор и слично. Затоплувањето најчесто е на дрва, но тоа не ги задоволува ниту најниските стандарди. Оваа категорија луѓе немаат никаква потреба од посета на културни манифестации, воопшто не читаат книги, ниту пак весници.

Мислење на домаќинствата што осиромашиле

Оваа категорија испитаници многу се разликува од претходната, пред сè во изразувањето силни емоции (зборување со покачен тон, чести пцости, плукање, треперење од возбуда и слично) и остри осуди, критики (претежно насочени кон актуелната власт и директорите на претпријатијата кои ги присвоиле со „кражба“). Обично живеат или во сопствени индивидуални куќи, односно станови, или во индивидуални куќи, односно станови од родителите или пријателите. Нивните станови претежно им се опремени со мебел и покуќнина коишто се претежно стари и дотраени, купени од порано. Честа е појавата, кај оваа категорија сиромашни, во недостаток на пари да се продава дел од покуќнината. Образовното ниво им е различно: доминираат со средно, но има и со вишо и со високо образование. Најголемиот број од нив се невработени.

Дел од оваа категорија го бараат излезот од сиромаштијата во нелегалната или полулегалната трговија.

Анализа на расходите на сиромашните домаќинства

Посебно внимание им беше посветено на ризичните групи (самохрани мајки/татковци; пензионери; инвалидизирани лица; домаќинства каде нема вработено ниту еден член и домаќинства каде има вработено некој член, но приходите им се минимални или нередовни).

Кај домаќинствата од првата категорија е забележано конзумирање производи, купувани по евтина цена на пазарите, често пати со критичен

рок на траење, често пати собирани од пазариштата како неподобни за продавање или собирани од нивите, за кои производителите ги оцениле како непотребни. Конзумирањето на основните производи, потребни за нормално живеење, сведено е под пропишаните стандарди, освен употребата на производи од жито и преработки од истите и витални масти, кои се движат во рамките на дозволеното.

Овие домаќинства сите пари ги трошат на храна. Сосема минимални средства трошат за хигиена, некои домаќинства дури воопшто не трошат – на пример: осумчлено семејство во текот на еден месец користи едно тоалетно сапунче од 150 грама, 5 ролни тоалетна хартија, 2 кг прашок за перење, една паста за заби од 50 мл. Интересно е тоа што оваа категорија сиромашни семејства не се откажуваат од цигарите. Истото осумчлено семејство за петнаесет дена троши 56 кутии цигари или 1.288 денари, а само 700 денари за месо, риба, јајца итн.

Втората категорија има некоја промена во начинот на живеење.

Овие домаќинства малку повеќе одвојуваат средства за хигиена. Режиите трошоци ги плаќаат, но со мало задоцнување. Нешто помалку трошат за облека и обувки (евтино и од пазар). Како и претходната група, и овие не се откажуваат од цигарите, и покрај фактот што останатите производи ги употребуваат под пропишаните стандарди. Интересно е дека доста пари трошат на ливавчиња, смоки, грицки и мастици. Оваа категорија многу често игра игри на среќа (лото, бинго).

Општ заклучок е дека сиромашните семејства во основа се исхрануваат неквалитетно и под предвидените нормални стандарди. Поразновидна им е храната во пролетниот период, но е под предвидените стандарди. Сите домаќинства употребуваат производи од жито и преработки од истите, витални масти, шеќер. Употребата на зеленчукот најчесто е сведена претежно на грав, компир и зелка.

Општо за сите домаќинства е дека тие трошат многу повеќе отколку што им се реалните приходи. Опредувањето за недостигот од пари мора да го објасниме со честите позајмувања, одложеното плаќање и свесното пречекорување на дозволеното салдо на тековната сметка.

III. Како да се намали сиромаштијата

Со помош на истражувањата и нивните резултати се отворија одговорите и начините на справување со овој (актуелен) проблем.

- Создавање услови за повисок и стабилен економски растеж. Станува збор за брзо и успешно спроведување на реформите – поддршка за програмата за праведни структурни реформи, со цел да се создадат

услови за пораст на БДП, зголемувањето на вработувањето и индивидуалниот стандард, а извори на овој растеж се порастот на извозот и инвестициите;

- Да се отстранат слабостите во промовирањето на секторот на претпријатијата, односно да се зајакнува правната рамка на вработените – редовна исплата на платите, исполнување на обврските кон пензиско–инвалидскиот фонд и здравствено осигурување;
- Посебно внимание во РМ треба да му се посвети на подобрувањето на достапноста и пристапноста на инфраструктурата и социјалниот сервис на оддалечените, изолираните и маргинализираните заедници;
- При давањето предимство на инвестициите, неопходно е да се има предвид дека со неизградена инфраструктура, апсорпцијата на инвестициските капацитети во недоволно развиените подрачја е мала. Со цел да се обезбеди потполно искористување на човечкиот капитал и материјалниот потенцијал, во сиромашните подрачја се смета дека првенствено значење имаат инвестициите за подобрување на комуналната инфраструктура;
- Во РМ треба да се вложат значителни напори во реорганизацијата на средното образование, образованието на возрасните и преквалификацијата за да им се помогне на работниците при промена на работните места, во согласност со побарувачката на пазарот. Децата треба да имаат пристап до квалитетно образование, при што во училиштата треба да се организира квалитетна настава и да се обезбедат модерни технолошки средства за едукација;
- За натамошна достапност и квалитет во здравствените услуги потребно е фокусирање на здравствената политика кон сиромашниот дел од населението. Станува збор за финансирање на основната здравствена заштита, со пристап кон услугите и квалитетот на здравствените услуги коишто се од исклучително значење за сиромашните групи;
- Треба да се дефинираат критериумите за примање социјална помош, со цел да се овозможи правична и порамномерна распределба на средствата кон најсиромашните групи;
- Постојана грижа на државата треба да биде политиката за унапредувањето и вработувањето како ефикасна мерка за борба против сиромаштијата и промовирање на социјалната интеграција;
- Зголемување на можностите за формирање приватни претпријатија и пристап на микропретпријатијата до кредити и технолошки иновации;
- Во РМ треба да се настојува да се формира посебно тело составено од стручни лица од разни социјални институции и научни работници кои работат на односната проблематика;
- Развивање на претприемништвото, кое има најголем удел за унапредување на македонската економија.

IV. Граѓанскиот сектор и сиромаштијата

Како што се гледа, ова е широко прашање, со сиромаштијата се зафатени многу слоеви од населението од земјава. Значи, тоа е проблем на целото општество, па и на меѓународната заедница (и преку специјализирани институции за проблемите на сиромаштијата и преку други организации за економски и општествен развој).

Што прави и што може да направи граѓанскиот сектор, популарно познатите невладини организации, за разрешување, поточно речено за ублажување на проблемите на сиромаштијата?

Досегашната практика познава определен број активности и мерки на граѓанските организации. Акциите со помал дострел директно насочени кон одделни сиромашни делови од населението се поднесуваат на организирање народни куќни (во Скопје, во Битола, во Струмица), на доделување друг вид помош во облик на храна, хигиенски средства, облека (во Куманово, во Крива Паланка, во Прилеп). Се практикува и помош со поголема вредност (мебел, бела техника, радио и телевизиски апарати) за семејства со поголем број деца (Скопско, Кумановско), настани кои добиваат јавност во медиумите.

Граѓанските организации имаат и пошироки зафати, директно или индиректно поврзани со надминување на сиромаштијата, почесто со заложби и акции за отстранување на причините за сиромаштијата.

Така, се реализираат проекти за радикално подобрување на ситуацијата на живеење на ромското население со негов поцелосен опфат во образованието, во здравството, во демократските процеси.

Преку граѓанските организации се градат повеќе објекти од инфраструктурата коишто придонесуваат за поквалитетен живот на населението (патишта, водоводи, улици).

Во зависност од сферата на дејствување, граѓанскиот сектор стимулира и директно помага акции во економската област (мали и средни претпријатија), со што се раздвижува стопанската дејност со што се зголемува вработеноста и се влијае врз подобрување на животниот стандард на луѓето и врз намалувањето на бројот на сиромашните лица.

Самиот факт што во граѓанските организации има определен број вработени или преку нивните активности поголем број лица доаѓаат до извесни финансиски и други средства зборува за директно–индиректниот придонес за намалување на сиромаштијата во општеството.

Меѓутоа, најголемиот придонес на граѓанскиот сектор во процесите на надминување на сиромаштијата треба да се гледа во нивната долгорочна мисија за изградба на граѓанско, демократско општество во најширока

смисла на зборот, за подобрување на квалитетот на животот во целина, па и на сиромашните слоеви од населението. Таа се гледа во повеќе линии:

- Индентификација на сиромаштијата и нејзините карактеристики;
- Идентификација на конкретните слоеви, делови од населението кои живеат во услови на сиромаштија;
- Повеќето анализи, согледувања, истражувања поврзани со проблематиката на сиромаштијата;
- Поттикнување на надлежните институции за соочување со феноменот на сиромаштијата и за преземање мерки за нејзино ублажување, надминување и целосна елиминација;
- Создавањето свест дека сите луѓе имаат право на пристојни и достоинствени услови за живот – развој.

Прегледот на активности и позитивни практики во некои од земјите во непосредното и поширокото соседство на Република Македонија нуди релативно познати процеси, акции и мерки во намалувањето на сиромаштијата. Во Србија и Црна Гора граѓанскиот сектор во изминатата деценија и половина се ангажирал во спречување на сиромаштијата настаната како последица од воените дејства на просторите на поранешната СФР Југославија (акции за снабдување со леб и брашно, прехранбени производи, облека). Слични активности се регистрирани и во Република Босна и Херцеговина. Во Република Албанија масовна е сиромаштијата и акциите на граѓанските организации имаат ограничен дострел (главно на поединечно, односно семејно ниво).

Можно е да се издвојат две ситуации: во Република Бугарија токму граѓанскиот сектор пред десетина години иницира, а потоа ја стимулира широката јавна расправа за сиромаштијата, со нудење анализи, аргументи и решенија, што подоцна станаа дел од вкупните напори на општеството за економски подем и за отстранување на основите на сиромаштијата.

Во Република Хрватска граѓанските организации не ја исцрпија својата функција и мисија во сферата на демократијата и беа најгласни и најупорни за посебни проекти во туризмот, во инфраструктурата, во прехранбената индустрија и слично што резултира со економски раст и развој и стратешки чекори против сиромашното општество.

Неодамна, самоиницијативно, определен број граѓански организации од земјава ги објавија извештаите за својата работа во 2004 година (најкус пресек на активностите и синтетизиран извештај за финансиската ситуација). Од извештаите може да се види дека определен број акции биле најнепосредно поврзани за стандардот на луѓето и за прашањата на сиромаштијата. Во поширок контекст гледано, повеќе проекти помагале за процесот на поквалитетно живеење и спречување на осиромашувањето.

Врз основа на досега кажаното, може да се заклучи, во најкуси црти, дека

граѓанскиот сектор во Република Македонија ги има предвид прашањата и проблемите на сиромаштијата, реализира конкретни акции за нејзино ублажување, а неговата потрајна функција, сама по себе, претставува придонес во зафатите за помал број сиромашни лица.

Продолжувањето на овие чекори, нивното интензивирање, поддршката на напорите за надминување на сиромаштијата, градењето свест (во јавноста и во „прозивањето“ на надлежните органи, организации и институции) за неопходноста од пристојно и достоинствено живеење, како и понудата на креативни идеи, се темелите на кои треба и може да се гради и доградува придонесот на граѓанскиот сектор во борбата против сиромаштијата. Сиромаштијата инаку може да се искорени само со таканареченото „македонско економско чудо“.

V. Користена литература и извори

1. Тенденциите на сиромаштијата и можностите за нејзино надминување, Научен собир, Фондација „Фридрих Еберт“, канцеларија – Скопје, 18 и 19 декември 2000, Скопје.
2. Маршал, Гордон: Оксфордски речник по социологија, Скопје, 2004.
3. Група автори: Социо-економска структура и проблеми на населението во Република Македонија, Скопје, 2001.
4. Социјалната сигурност на населението во Република Македонија во услови на транзиција - реферати и дискусии, Научен собир, Фондација „Фридрих Еберт“, канцеларија – Скопје, 27 ноември 1997.
5. Ланди, Катерина Л.П. и Варм, Барбара Д: Социологија – прозорец кон светот, Нелсон, Канада.
6. Социјално раслојување во Бугарија и во Република Македонија, Фондација „Фридрих Еберт“, Институт по социологија БАН, Институт за социолошки и политичко-правни истражувања – Скопје, Софија, 1998 година, Издателство „ЛИК“.
7. Весници: „Дневник“, „Утрински весник“, „Време“.
8. Десет години против, граѓаните во Србија во борба за демократија, 1991–2001. Белград, Медија-центар, 2001.

Што преземаат граѓанските организации за намалувањето на сиромаштијата

За поимот сиромаштија

Сиромаштијата била константно присутна во човековата историја, но нејзиното значење низ времето се менувало. Повеќето луѓе во традиционалното општество биле сиромашни и таа појава се гледала како природна и неизбежна за разлика од денес каде што позицијата на сиромашност е неприфатлива и е постојан предизвик за изнаоѓање начин за нејзино искоренување. Причини за ваквата промена на гледиштата има повеќе, но меѓу нив можеби најбитна е моралната според која „сите човечки суштества се еднакви и треба да бидат овластени не само со политичките и со граѓанските права, туку и со социјалните права и потреби како што се храна, засолниште, образование и лична безбедност“. Сиромаштијата се разбира како состојба кога основните потреби се поголеми од можностите за нивно задоволување. Не постои една генерално прифатена дефиниција за неа. За некои сиромаштијата е субјективен и компаративен поим, а за други тоа е само морален и еволутивен поим. Една од најинтересните дефинирања на сиромаштијата е од аспект на човековите права, а наедно и најкомплицирана, бидејќи не претставува збир на статистички податоци, туку има сосема поинаква димензија во која клучната улога ја има конотацијата базирана на депривацијата (од нешто). Првиот обид сиромаштијата да се дефинира од оваа гледна точка е направен од Отец Вресински, основач на АТД Форт ворлд (ATD Forth World), според која сиромаштијата е човечка состојба окарактеризирана со константна или хронична депривација (лишеност) од ресурси, способности, избори, сигурност и моќ неопходни за уживање адекватен стандард на живеење

и други граѓански, културни, економски, политички и социјални права. Сиромаштијата има многу аспекти. Таа е еден од најбитните фактори што ги условуваат квалитетот на животот и навремената реализација на човековите права.

Видови сиромаштија

Денес постојат два спротивни и широко прифатени концепта за сиромаштија, при што едниот се определува преку границата на преживување и е прифатен во општеството со низок приход и неразвиена економија (земјите од Третиот свет), додека другиот е карактеристичен за државите со висок животен стандард (САД, Европа). Првиот е концепт на апсолутна сиромаштија и се определува како недостаток на доволни количества храна и вода како основни човекови потреби неопходни за преживување на личноста. Другиот е концептот на релативна сиромаштија и значи „недостаток од ресурси на определени поединци, семејства и групи да практикуваат определен режим на исхрана, да учествуваат во определени општествени активности и да живеат во животни услови коишто се вообичаени за општествата на коишто им припаѓаат“. Реалната сиромаштија уште се нарекува и социјално отуѓување. Руралната сиромаштија многу се разликува од урбаната сиромаштија по големите метрополи и бара поинаква програма за нејзино искоренување. Дискрециската природа на сликата на сиромаштијата во едно општество станува многу појасна и веродостојна кога целта е мерење на релативната, а не на апсолутната сиромаштија.

Причини за сиромаштијата

Проблемот на сиромаштија е објаснуван во повеќе правци. Според структуралните објаснувања, оваа појава се анализира во општествен контекст. Тука спаѓаат: **1.** Класното објаснување - сиромаштијата е резултат на маргинализација на група луѓе кои се исклучуваат од производните процеси поради што се ограничуваат нивните животни избори; **2.** Административното објаснување - сиромаштијата се препишува на грешките и на неефикасноста на државните служби (пр., неспособност на политичките лидери, бирократија и сл.); **3.** Нееднаквоста - сиромаштијата е продукт на нееднаквоста во општествената структура што имплицира демантирање на сите можности (пр., расна и полова нееднаквост).

Патолошките објаснувања сиромаштијата ја препишуваат на карактерот и поведението на сиромашните луѓе. Тука се вклучени: **1.**

Индивидуалистичкото објаснување - сиромашните се навикнати да бидат неадекватни, да прават лоши избори во животот, а со тоа и самите да си го креираат својот животен стил; 2. Фамилијарното објаснување - верување дека сиромаштијата владее со едно семејство и таквото сиромашно објаснување се одржува со генерации; 3. Супкултурното објаснување - „културата на сиромашните“ ги учи сиромашните да бидат поинакви и да се адаптираат на сиромаштијата заедно со елиминирање на секаква амбициозност и верба.

Процесот на осиромашување е многу полош од самата сиромаштија. Во земјите во развој, посебно во земјите од поранешниот Источен блок, во последната деценија се забележуваат деградирачки промени во целокупниот вредносно-морален систем и во начинот на функционирањето на општеството. Закоравеноста на социјалистичкиот дух придонесе за создавање **менталитет на пасивност** и животна неодговорност за сопствената несреќа во новонастанатите услови. Пасивноста и старите навики помеѓу населението го потпомогнаа и го убрзаа процесот на осиромашување на овие простори. Инертното поведение заедно со **бедата** како емотивен и етички поим претставен во практика ги разорува срцата и совеста на човекот, а исчезнува среќата, духовноста, добротата, љубовта и сите други слични апстрактни, немерливи вредности. Сиромаштијата се лекува, но бедата потешко.

Затоа клучниот фактор за исчезнување на сиромаштијата е начинот на кој размислуваме.

Социјални системи

Во Европа постојат 3 основни типа социјални системи: англосаксонски, скандинавски и континентален.

- **Англосаксонскиот** социјален модел (Обединетото Кралство и Ирска) се одликува со минимални социјални бенифиции и голем дел од услужниот сектор и добар дел од болниците и школите како јавни установи се приватизирани. Стапката на невработеност се движи од 4,5% до 5%);

- **Скандинавскиот** социјален систем (Норвешка, Данска, Финска) е карактеристичен по високите социјални повластици - бесплатно здравство и образование и големи социјални бенифиции за социјално загрозените случаи, поради што се плаќаат и високи даноци коишто се неопходни за одржување на скапиот социјален систем. Опасност кај овој систем е т.н. морални штети поради високите социјални бенифиции;

- **Континенталниот** социјален модел е најзастапен на европскиот континент и тој претставува баланс помеѓу скандинавскиот и англосаксонскиот.

Според своите карактеристики, Р. Македонија е најблиску до континенталниот модел што може да се види од законската регулатива.

ММФ и СБ во Р. Македонија

Со одлуките на Бордот на директорите на ММФ од 14 декември 1992 г., Р. Македонија стана членка на оваа организација. Соработката меѓу РМ и Фондот се интензивира дури во првите месеци од 1994 г. Оттогаш до 2004 г. за Македонија се одобрени средства во износ од околу 150 мил. СПВ.

Кредитот ПРГФ за намалување на сиромаштијата и олеснување на растот е одобрен од страна на Бордот на ММФ кон крајот на 2000 г., во износ од околу 13 мил. долари. Условите беа: рок на отплата од 10 години, грејс-период од 5 години, каматна стапка од 0,5% годишно. Главна цел на овој аранжман беше намалување на сиромаштијата со должност за изготвување национална стратегија за таа цел.

Денес услугите на Светската банка ги уживаат 183 членки, меѓу кои и Р. Македонија. Анализите на дејствувањата на СБ во Југоисточна Европа покажуваат дека таа најзастапена била во социјалниот сектор, односно во давањето помош на владите за намалувањето на транзициските трошоци. Изготвената стратегија за помош на Р. Македонија - КАС (Country assistance strategy) што се однесува на периодот 2003-2006 г. предвидува програма во износ од најмногу 165 милиони долари. Покрај другото, Светската банка ги мотивира граѓанските организации со одобрување на т.н. „мали гранд-програми“ СмГП (SmallGrand programs) во просечни износи од 3.000 до 7.000 долари. Според СБ за намалување на сиромаштијата во Р. Македонија потребно е: развој на приватниот сектор, заради зголемувањето на економскиот раст со прилив на странски инвестиции; организирано висококвалитетно образование, заради подобрување на човечкиот капитал и создавање мрежа на социјална безбедност којашто државата може да си ја дозволи. Заради остварување на овие цели, СБ ги има промовирано следните проекти: проект за реформи на правните регулативи и судството, проект за развој на финансискиот сектор, проект за програмска процена на сиромаштијата, проект за подобрување на пристапот до образованието, студија за социјален развој и др. Во почетокот на 2002 година беше формиран специјален тим за подготовка на стратегија за намалување на сиромаштијата, по сугестија на Светската банка и на ММФ, а рокот за нејзино донесување беше една година. Државната стратегија за намалување на сиромаштијата не даде резултати со тоа што ниту се намали невработеноста, а ниту го подигна степенот на образование кај сиромашните.

Македонската сиромаштија (последни статистички податоци)

Република Македонија, несомнено, спаѓа во групата на сиромашни држави. Во последните 4 четири години бројот на сиромашните поресна за околу 120.000 лица. Според податоците на Државниот завод за статистика за релативната сиромаштија во РМ, индексот на сиромаштија во минатата година изнесува 29,6 отсто, а тоа значи дека повеќе од 600.000 илјади луѓе се сиромашни. Овој процент е минимално намалување во споредба со 2002 и 2003 година кога измерената сиромаштија изнесуваше 30,2 процента. Во периодот меѓу 1997 и 1999 г. индексот на сиромаштија се движел меѓу 19 и 21 отсто, за да скокне во 2001 год. на 24,6%. Последните податоци покажуваат дека стапката на сиромаштија се зголемила за пет проценти, или секоја година бројот на сиромашните луѓе растел за 30.000. Спорд податоците за 2004 г. највисока е стапката на сиромаштија кај семејствата со деца - 35,1%, додека најниска е кај старечките домаќинства - 18,2%. Вкупниот индекс на релативна сиромаштија е највисок кај семејствата со 6 и повеќе члена - 42,4%, а најнизок кај двочлените семејства - 16,5%. Во 2004 година најсиромашни семејства биле оние чии носители се на возраст до 39 години. Најсиромашни се невработените, или 39 отсто од анкетираниите сиромашни се невработени.

Според статистиката, процентот на невработеноста во првиот квартал од годинава достигнал 38,6%, т.е. 321.381 лица без работа. Ова покажува дека стапката на сиромаштијата е тесно поврзана со стапката на невработеноста.

Највисоката стапка на релативна сиромаштија е регистрирана кај лицата без образование - 57%, а најниската кај оние со високо образование - 9,1 отсто. Според годишниот, регионален извештај на УН ИЦЕФ, едно на секои пет деца во Р. Македонија живее во сиромаштија, имајќи предвид дека 22% од македонската популација преживува со 1,7 долари дневно.

Улога на граѓанските организации во борбата против сиромаштијата

Во чл. 1 од Уставот, Р. Македонија, покрај другото, се декларира и како социјална држава. Понатаму, едни од 11-те уставни вредности претставуваат и хуманизмот, социјалната правда и солидарноста. Членот 20 од Уставот ја гарантира слободата на здружување на сите граѓани. Проблемот на сиромаштијата во изминатите години обично се сметаше

дека е проблем на државата, на национално ниво, кој треба да биде решаван од страна на самите државни институции. За зголемувањето на сиромаштијата беше виновна само власта и нејзината администрација. Изготвената државна стратегија за редуција на сиромаштијата беше само убаво изготвен текст којшто во практика не покажа никакви ефекти, како што се гледа од статистичките податоци коишто укажуваат на посотјаното зголемување на бројот на сиромашни. Значи, државата, т.е. владите, требаа да бидат главни и единствени актери во борбата против сиромаштијата. Овој начин на размислување не се покажа како оправдан. Светскиот тренд на девоерба кон државните институции е присутен и во РМ (што се гледа од бројот на излезеност на гласачите на изборите). Во Р. Македонија завладеја општа апатија проследена со слабеење на македонското граѓанско општество што се препознава преку: 1. Недостаток на чувството за солидарност во заедницата; 2. Висока стапка на криминал. Сето тоа ја поткопа македонската економија, иако овој однос може да се гледа и спротивно (слабата економија е причина за слабостите на граѓанското општество). Заклучокот е дека во современото капиталистичко општество државата не може сама да се бори против социјалниот неред во кој се наоѓа. Американскиот аналитичар Роберт Вутноу тврди дека дури 40% (75 милиони) од населението во САД членуваат во т.н. „мали групи“, кои се граѓански организации формирани од граѓаните и за граѓаните. Тоа е доказ за богат граѓански живот.

Во РМ моментално постојат над 3.000 ГО коишто се регистрирани во судовите, од кои за 500 се смета дека се активни во полето на социјалната заштита. Граѓанските организации можат да бидат од клучно значење за намалување на сиромаштијата во РМ и во регионот, бидејќи тие се најблиски до потребите и интересите на сиромашните. Состојбата на пасивно општество треба да биде изменета со активирање на граѓанската свест од страна на третиот сектор, а сето тоа да е поддржано од државата. Не треба да се заборава дека лиѓето на овие простори можат лесно да ја изгубат довербата во граѓанските организации поради т.н. „переење пари“. Соработката помеѓу државата, ГО и граѓаните може да продуцира креирање општоприфатена социјална политика, каде сите три страни ќе вршат контрола, како на дејствата, така и на потрошените средства за нив, со што ќе се зголеми меѓусебната доверба. Како пример за ваква соработка може да послужи Шведска каде пред 20-тина години граѓанските организации, потпомогнати од владата, формираа курсеви со кои беа оспособени 70.000 обични луѓе, кои можеа да подготвуваат и поднесуваат приговори и амандмани во врска со енергетската политика. Ова придонесе за поширока вклученост на граѓаните во создавањето една национална политика. Сиромаштијата е мултидимензионален проблем. Нејзиното анализирање

потребно е да биде извршено од повеќе аспекти, односно да биде гледана во нејзината целост. Во создавањето на социјалниот неред имаат влијанија повеќе фактори: финансиите, образованието, криминалот, корупцијата, меѓуетничката нетрпеливост и маргинализација, половата дискриминација и др. Кон овој проблем треба да се пристапи од сите страни, што значи дека треба да бидат вклучени сите организации чии дејства имаат допирни точки со социјалата, а со тоа индиректно да се создадат партнерства што ќе имаат единствена цел - „победа над сиромаштијата“. За подобро функционирање и контролирање на партнерствата, тие ќе бидат организирани по региони, со што ќе се олесни и следењето на проектите (пр., „Создаваме за нас“, програма за регионални саеми на ГО). Често се случува во пограничните места да постои голем број сиромашни и невработени, а близу нив, во соседните држави, да се појави недостаток од стручна работна сила. Оваа можност може да биде искористена со оспособување на тоа население од страна на стручните здруженија и организации, а државата да го олесни меѓуграничното движење на работниците. Поради неповолните услови за живот, во некои делови на Македонија (посебно руралните) доаѓа до масовна миграција на населението во поразвиените (урбани) места. Оваа појава води кон драстично различна регионална и економска развиеност, а ја зголемува и урбаната сиромаштија. Граѓанските организации своите дејства ќе треба да ги прошират во руралните делови (со мотивирање на продуктивниста на руралните дејности или со создавање нови) и со кооперативност помеѓу организациите од различни региони (олеснување на интеррегионалниот транспорт за сиромашните) да се создаде регионална економска рамнотежа, односно да се намали социо-економскиот диспарат помеѓу општините.

Реинвестицијата во човековиот капитал е потребна не само заради намалувањето на сиромаштијата, туку и за подигање на свеста и културата помеѓу населението. Третиот сектор во овој случај може да врши преквалификација или доквалификација на луѓето со ниско или со неадекватно образование, преку бесплатни курсеви, да реализира проекти за зголемување на пристапноста и транспарентноста на високото образование со едукација на управниот и на наставничкиот кадар, а сето тоа да биде потпомогнато од државата. Хуманитарните организации треба да ја засилат пропагандата за обновување на чувството за солидарност помеѓу сите припадници на заедницата, без разлика на староста, етничката припадност, расата или полот.

Сите овие мерки треба да бидат насочени кон локално ниво, а преговорите со локалните влади по сè изгледа дека ќе бидат полесни по најновата децентрализација. Во Р. Македонија голем проблем претставува и финансирањето и создавањето постојани фондови за организациите.

Соработката помеѓу организациите и приватниот сектор (бизнис-секторот), која во моментот и не е најдобра, ќе треба да се продлабочи и да се интензивира.

Примери од Македонија и од регионот

Граѓанските организации во Македонија, поради комплексноста на сиромаштијата, приоѓаат кон најзината редукција на различни начини, односно методи на работа. За подобро следење на состојбата, постојано се вршат неофицијални анализи и истражувања помеѓу населението, а доколку организациите се занимаваат со меѓуетничката толеранција или рушењето на стереотипите, тие истражувања се вршат над одредена група од населението (пр., податоци за бројот на Ромите кои живеат од социјална помош во Прилеп). За разлика од пред неколку години кога главниот начин на работа беше преку директни хуманитарни мерки на непосредно доделување средства и помош, денеска повеќе се прибегнува кон индиректните, долгорочни програми, кои длабински го зафаќаат овој проблем. Тука спаѓаат проектите преку коишто се организират семинари и работилници за едукација или преквалификација на социјалните случаи; преку курсеви се врши обука за разни струки, а посебно за оное од кои има потреба на пазарот на трудот (во соработка со работничките универзитети). Образованоста и стручната спремност се главните услови за вработување. Токму преку подобрување на овие карактеристики, организациите се обидуваат да го постигнат посакуваниот степен на вработеност, со што ќе се намали и сиромаштијата. Мал проблем претставува нецелосната регистрираност во Заводот за вработување што е битно при селектирањето на социјалните случаи коишто учествуваат во проектите (тогаш единствен доказ остануваат работничките книшки). Понекогаш и самите организации хонорарно ги вработуваат сиромашните и раселените лица. Така, непосредно пред последната олимпијада во Грција беа ангажирани околу 30-тина млади социјални случаи, кои работеа во уредувањето на патарината и автопатот во близина на Куманово, за што добиваа и дневни надоместоци (ИПЦ Куманово). Меѓу последните 73 одобрени проекти на Фондација Институт отворено општество – Македонија (ФИООМ) се наоѓаат и околу 20-тина проекти од области на вработувањето, образованието или развојот на руралното земјоделство и сточарство. Понатаму, граѓанските организации, а посебно хуманитарните, постојано се грижат за децата на сиромашните кои немаат доволно средства за соодветно образование: се отвораат бесплатни дневни престои-градинки, се делат учебници, храна, облека и сл. Лобирањето исто така може да даде поволни резултати,

доколу се спроведува. Тоа значи дека организациите можат да преговараат со работодавачите со цел да се донесат одлуки за вработување на најзагрозените. Исто така, тие често и се борци за еднаков пристап на работните места за сите, без разлика на националната припадност или политичката определеност.

Заклучок

Од сето ова, погоренаведено, станува јасно дека спектарот на можностите со кои граѓанските организации можат да влијаат во подобрувањето на социјалната слика во Република Македонија, е широк и разновиден.

Сиромаштијата во Македонија и поблискиот регион во последните години доживува експанзија, останува негативен тренд којшто се продлабочува, главно поради големата разлика во примањата и високата стапка на невработеност.

Богатите стануваат побогати, а сиромашните посиромашни.

Сепак, постојат уште многу механизми со коишто можеме да бараме решение.

Ќе направиме прогрес во борбата против сиромаштијата само ако дејствуваме сите заедно - развиените и неразвиените земји, меѓународните институции, приватниот сектор и секако - граѓанското општество во сите негови форми.

Белешки за авторите

Марија Стамболиева е родена на 29.03.1980 година. Таа е дипломиран правник на Правниот факултет „Јустинина Први“ во Скопје. Досега учествувала на разни семинари, конференции и трибини. Марија Стамболиева работела како волонтер во британската организација Саве тхе Цхилдрен оф Македонија. Како претставник на ССУКМ во Комисијата за правни прашања при универзитетот Свети Кирил и Методиј зема активно учество во креирањето на Статутот и други документи на Универзитетот. Има двегодишно искуство како претседател на Сојузот на студентите при Универзитетот „Свети Кирил и Методиј“ – Скопје, особено ангажирана околу спроведувањето на Болоњскиот процес во РМ. Во моментот е советник во проектот „Интернационал Њинтер Университс Македонија 2005“, член на Извршниот одбор на ЕСИБ (Европската студентска асоцијација) и член на советот на МЦМС.

Румена Гердовска е родена во 1983 година во Штип. Студент е на трета година на Институтот за социјална работа и социјална политика. Првите ангажмани во невладиниот сектор се во основањето на детскиот парламент на Македонија за Берово, а подоцна и со работата во Канцеларијата за борба против дрога во средното училиште „Ацо Русковски“. Присуствувала на разни семинари и летни школи надвор од Македонија. Во 2001 година е прогласена за најдобар лидер за 2001 година во рамките на Детскиот парламент на Македонија. Од 2004 година се вклучува во активностите на граѓанската организација ИНФО ДРОГА/СИДА, првин како волонтер, а денес веќе како оператор на СОС-линијата за помош од дрога.

Филип Андреевски е роден на 06.10.1983 година. Студент е на трета година по социологија на Филозофскиот факултет во Скопје. Има подготвено повеќе семинарски трудови од областа на социолошките науки, меѓу кои и темата „Социолошки аспекти на сиромаштијата“. Го уредувал изданието „Медиумски слики“ (посветено на содржини од информациско – комуникацискиот систем и медиумската политика). Учествовал како анкетар во неколку проекти за истражување на јавното мислење и како аналитичар на медиумскиот третман на изборите во земјава, преку Советот за радиодифузија на РМ.

Иван Петрушевски е роден на 23.02.1984 година во Куманово. Студент е на Правниот факултет „Јустиниан први“ во Скопје. Учествовал на повеќе проекти и семинари во главно организирани и од граѓанските организации, меѓу кои како може да се издвои ПРЕЦ (семинар за меѓуетничка толеранција во соработка со хелсиншкиот комитет), а воедно и со ММУН (Македонски модел на Обединетите нации) како инструктор за средните училишта во Куманово.